

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДВНЗ «ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА»**

Факультет/інститут педагогічний

Кафедра педагогіки початкової освіти

**ОСНОВИ КОМУНІКАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Освітня програма «Початкова освіта» перший (бакалаврський) рівень

Спеціальність 013 «Початкова освіта»

Галузь знань 01 «Освіта»

Затверджено на засіданні кафедри
Протокол №1 від «28» серпня 2019 р.

ЗМІСТ

1. Загальна інформація
2. Анотація до курсу
3. Мета та цілі курсу
4. Результати навчання (компетентності)
5. Організація навчання курсу
6. Система оцінювання курсу
7. Політика курсу
8. Рекомендована література.

1. Загальна інформація	
Назва дисципліни	Основи комунікативної діяльності майбутніх учителів початкових класів
Викладач (-і)	доц. Наконечна Лариса Богданівна
Контактний телефон викладача	0687358226
E-mail викладача	
Формат дисципліни	Лекції, практичні, самостійна робота
Обсяг дисципліни	90 годин
Посилання на сайт дистанційного навчання	http://www.d-learn.pu.if.ua/index.php?
Консультації	Очні консультації: щочетверга 12.00 – 13.00. Он-лайн консультації: у спеціальній групі вайбер
2. Анотація до курсу	
Дисципліна «Основи комунікативної діяльності майбутніх учителів початкової школи» вивчається студентами спеціальності «Початкова освіта» на четвертому курсі у сьомому семестрі і має на меті удосконалення комунікативних умінь і навичок студентів з огляду на обраний ними фах вчителя початкових класів.	
3. Мета та цілі курсу	
Мета - розвиток комунікативної компетентності майбутніх педагогів, підвищення рівня їхньої етичної взаємодії з учнями, формування комунікативної спрямованості у студентів, покликаний допомагати становленню сучасного педагога, котрий розвивається і формується в умовах сучасного освітнього простору. Цілі - оволодіння системою комунікативних знань, умінь, що забезпечують реалізацію функцій, покладених на педагога, здійснення майбутніми фахівцями професійно-педагогічної комунікації на високому якісному рівні, можливість самореалізації й самовдосконалення студентів через вербальні, невербальні засоби комунікації з точки зору педагогічної діяльності.	
4. Результати навчання (компетентності)	
В результаті опрацювання курсу ви набудете таких компетентностей: 1. Здатність до розуміння чужих і продукування власних програм комунікативної	

поведінки, адекватних цілям, сферам, ситуаціям спілкування, активній взаємодії з іншими мовленнєвими суб'єктами. Уміння володіти різновидами стилів мовленнєвого спілкування в ситуаціях запобігання та врегулювання конфліктів;

2. Здатність діяти на основі принципів і норм етики, правил культури поведінки у стосунках із дорослими й дітьми на основі загальнолюдських та національних цінностей, норм суспільної моралі; дотримуватися принципів педагогічної етики (професійної етики вчителя початкової школи);

3. Здатність до цінування та поваги до різноманітності і мультикультурності; надання рівних можливостей учням різних національностей та різних розумових здібностей, толерантне ставлення до їхньої культурної спадщини, індивідуальних особливостей.

4. Здатність до ефективної міжособистісної взаємодії; зокрема, здатність успішно взаємодіяти з керівництвом, колегами, учнями та їхніми батьками; володіння алгоритмами конструктивного вирішення педагогічних конфліктів;

5. Здатність працювати в команді, здатність до співпраці, групової та кооперативної діяльності;

6. Здатність до адаптації в професійно-педагогічному середовищі та дії в нових ситуаціях, зокрема тих, що передбачають навчання, розвиток і виховання молодших школярів, спілкування з їхніми батьками, комунікацію з адміністрацією школи й колегами.

7. Здатність оцінювати результати педагогічних впливів та забезпечувати якість діяльності навчання, розвитку й виховання учнів початкової школи; здатність до педагогічної рефлексії;

8. Готовність до практичного використання системи педагогічних знань, умінь і навичок у навчальному процесі початкової школи;

9. Вільне володіння навчальним матеріалом, методами, прийомами, засобами і формами навчання, мистецтвом усного мовлення;

10. Здатність актуалізовувати та застосовувати комунікативні знання, навички, вміння, настанови, стратегії й тактики комунікативної поведінки, здобутий досвід комунікативної діяльності, а також індивідуально-психологічні якості особистості задля успішного здійснення в конкретних умовах педагогічної комунікативної діяльності з молодшими школярами, батьками, колегами;

11. Здатність педагога усвідомлювати та визнавати власні почуття, а також почуття інших суб'єктів навчально-виховного середовища; здатність до самомотивації та керування власними емоціями у стосунках із вихованцями, колегами, батьками;

12. Здатність педагога володіти доцільними формами вербального професійного спілкування в колективі, сприймати, осмислювати й відтворювати зміст і основну думку усних і письмових висловлювань, коригувати власне й чуже мовлення;

13. Здатність педагога організовувати ефективну спільну навчально-виховну діяльність і педагогічне спілкування; здатність співпрацювати для досягнення поставленої мети, знаходячи при цьому шляхи взаємодії зі всіма суб'єктами навчально-виховного середовища;

14. Здатність викладача забезпечити процесуальний бік педагогічного спілкування; володіння технікою педагогічного спілкування з суб'єктами навчально-виховного середовища;

15. Володіння змістовим аспектом комунікації, термінологією, мовленнєвими конструкціями, що притаманні всім предметам, визначеним навчальним планом початкової школи, та здатність до розв'язання певного кола питань у конкретній ситуації педагогічної діяльності вчителя початкової школи.

5. Організація навчання курсу

Обсяг курсу

Вид заняття	Загальна кількість годин
Лекції	12

семінарські заняття / практичні / лабораторні				18	
самостійна робота				60	
Ознаки курсу					
Семестр	Спеціальність		Курс (рік навчання)	Нормативний / Вибірковий	
Сьомий	Початкова освіта		Четвертий	вибірковий	
Тематика курсу					
Тема, план	Форма заняття	Література	Завдання, год	Вага оцінки	Термін виконання
Модуль 1. Тема 1 Поняття про комунікацію. Предмет і завдання курсу. Зв'язок курсу з іншими дисциплінами. Комунікація як основа життєдіяльності людини. Комунікація і спілкування як мовленнєві поняття. Мовленнєвий онтогенез людини (моделі Ж.Піаже, О.Леонтєва, О.Лурії). Чинники, що впливають на мовленнєвий розвиток дошкільнят і молодших школярів.	Лекція-діалог, практичне заняття	1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація: підручник. К., 2004. 470 с. 2. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: Практич. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2005. 128с. 3. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посібник. К.: Академія, 2006. 256 с. 4. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: навч. посіб. К.: Знання, 2006. С. 17–33. 5. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: навч. пос. Київ: НМЦВО, 2003. 320с. 6. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. К.: Академія, 2010.	Індивідуальні завдання – повідомлення 1.«Етапи мовленнєвого розвитку дитини». 2 «Чинники, що впливають на мовленнєвий розвиток дошкільнят і молодших школярів». 3.«Мовленнєвий онтогенез людини (порівняння моделей Ж.Піаже), О.Леонтєва, О.Лурії).	Максимальна оцінка - 5	тиждень
Тема 2. Педагогічне спілкування як складова педагогічної комунікації. Особливості та функції педагогічного спілкування. Складові комунікативної компетентності педагога. Поняття “комунікативна компетенція” (суть,	Лекція-бесіда; 2 практичних. Створення і представлення проєктів	1.Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: Практич. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2005. 128с. 2. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посібник. К.: Академія, 2006. 256 с. 3. Зміст та структура комунікативної культури педагога // Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/13680808/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli	Опрацювати 1. Сухомлинський В.О. Слово про слово // Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 160 – 167. 2. Сухомлинський В.О. Слово вчителя в моральному вихованні // Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 321 – 330.	Максимальна оцінка - 10	2 тижні

<p>структура, засоби, сфера реалізації), “мовна і мовленнєва компетенції”, “мовна/мовленнєва/комунікативна особистість”. Види і жанри мовленнєвої діяльності педагога: контактне/дистанктне, усне/писемне, монолог, діалог, полілог, внутрішнє мовлення.</p>			<p>Створити комунікативний портрет учителя початкових класів</p>		
<p>Тема 3. Комунікативні стратегії і тактики в педагогічній діяльності вчителя початкової школи. Комунікативні стратегії та їх види. Комунікативні тактики. Мовленнєвий акт. Інтерактивна (взаємодія) і перцептивна (сприймання, розуміння, оцінювання) грані спілкування.</p> <p>Соціально-психологічний клімат під час педагогічного спілкування. Культура слухання. Процес розуміння іншої людини.</p>	<p>Проблема на лекція, 2 практичних (з елементами візуалізації)</p>	<p><u>Оліяр М.П.</u> Комунікативно-стратегічна компетентність майбутніх учителів початкових класів як складова їх педагогічної культури // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. 2012. № 46. С. 35-40. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trkov_2012_46_12 Оліяр М.П. Зміст та структура комунікативно-стратегічної компетентності вчителя початкових класів // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, П(16), Issue: 33, 2014 www.seanewdim.com Оліяр М. П. Навчально-методичний супровід формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. 2016. № 2. С. 149-153. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzspp_2016_2_30 7. Якубовська О.М., Гапійчук І.М. Основи дидактичної взаємодії: Навч.-метод. посібник до</p>	<p>Проаналізуйте 1. народну казку «Колобок», «Ріпка», «Бременські музиканти» у руслі комунікативних стратегій і тактик, викладіть свої думки, висновки у творі-роздумі. 2. ситуації з власного досвіду, розвиток і результат яких залежав від дотримання / недотримання культури спілкування, культури слухання.</p> <p>Опрацюйте книгу Патріка Кінга «Стратегії і тактики спілкування»</p>	<p>Максимальна оцінка - 10</p>	<p>два тижні</p>

		спецкурсу. Вінниця: Велес, 2001. 108 с.			
<p>Тема 4 Проблема конфліктів у спілкуванні. Стилї, моделї, бар'єри й ускладнення комунікації педагога. Переконання та навіювання у процесї комунікації. Педагогічні суперечності і конфлікти. Розв'язання та усунення конфліктів. Спілкування і маніпуляції. Мовленнєва агресія: причини і наслідки.</p>	<p>Лекція (з елементами прес-конференції), Практичне-дискусія</p>		<p>Перегляньте художній фільм режисера Ролана Бикова «Опудало» («Чучело») (1983, СРСР, в головних ролях Крістіна Орбакайте, Юрій Нікулін, Олена Санаєва). Проаналізуйте проблеми взаємодії в учнівському колективі і учнів та педагогів. Охарактеризуйте позицію директора школи та визначити шляхи вирішення у навчальному закладі</p>	<p>Максимальна оцінка - 5</p>	
<p>Модуль 2. Тема 1/ 5 Мовленнєвий етикет і культура спілкування вчителя. Мовленнєві моделі взаємодії суб'єктів педагогічної комунікації. Вербальні засоби комунікативної діяльності педагога. Види вербальних засобів комунікації. Комп'ютерні засоби ПК. Етичні правила комунікації у інформаційних мережах</p>	<p>Лекція-бесіда, 2 практичних заняття</p>	<p>1. Бобир О. В. Етикет учителя: навч.-метод. посіб. К.: Слово, 2009. 2. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. К.: Рідна мова, 1998. 3. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч. посібник. К.: Академвидав, 2011. 256 с. 4. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: навч. посіб. К.: Знання, 2006. С. 17–33. 5. Чмут Т., Чайка Г. Вербальні засоби спілкування та мовленнєвий етикет // Етика ділового спілкування. – К., 2002. – С. 107-117. 6. Стахів М. Комунікативний етикет як складова професійної компетентності педагога / М. Стахів // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2014. № 4. С. 87–96. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2014_4_12.</p>	<p>Круглий стіл «Маніпуляції у спілкуванні і способи протидії» Опрацюйте книгу Адель Фабер і Елейн Мазліш «Як слухати, щоб діти з нами говорили. Як говорити, щоб діти нас слухали» чи будь-якою іншою цього ж тематичного спрямування. Проаналізувавши поради авторів з проєкцією на власний досвід спілкування, напишіть відгук на цю книгу.</p>	<p>Максимальна оцінка - 10</p>	<p>два тижні</p>

<p>Тема 2/ 6 Засоби невербальної комунікації вчителя як необхідна умова культури професійного спілкування. Зовнішній вигляд і поведінка педагога. Основні елементи невербальної комунікації: інтонація, швидкість, гучність мовлення, артикуляція, висота голосу тощо. Екстралінгвістичні і просодичні засоби комунікації. Міміка. Жести. Візуальний контакт. Декодування невербальної комунікації.</p>	<p>Лекція-прес-конференція, практичне</p>	<p>1. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонація як засіб мовної комунікації К., 1980. 2. Багмут А. Й. Семантика й інтонація в українській мові. – К., 1991. 3. Томан І. Мистецтво говорити. Пер. с чес., 2-е вид. – К.: Політвидав України, 1989. – 293 с.</p>	<p>Підготуйте повідомлення про способи привернути увагу співрозмовника.</p>	<p>Максимальна оцінка - 5</p>	<p>два тижні</p>
---	---	---	---	-------------------------------	------------------

6. Система оцінювання курсу

<p>Загальна система оцінювання курсу</p>	<p>Вид контролю – залік. Максимальна оцінка – 100 балів (оцінки за практичні заняття – 45 балів, за контрольну роботу – 20 балів, за самостійну роботу – 35 балів (есе-рефлексія за фільмом «Опудало», тези за книгою Адель Фабер і Елейн Мазліш «Як слухати, щоб діти з нами говорили. Як говорити, щоб діти нас слухали», активна участь у круглому столі «Маніпуляції у спілкуванні і способи протидії») На кожне практичне заняття студент повинен виконати всю передбачену самостійну роботу. Оцінюється якість та оригінальність виконання самостійної роботи. Дедлайн – практичне заняття.</p>
<p>Вимоги до письмової роботи</p>	<p>Ви повинні виконати контрольну роботу, що складається з теоретичного питання, практичного та творчого завдань. Робота повинна бути написана самостійно, плагіат заборонений, не потрібно робити посилань чи цитувань. Оцінюється якість та оригінальність наведених вами аргументів. Усі повинні обов'язкововиконати контрольну роботу, а її відсутність з будь-яких причин не може бути виправданям.</p>
<p>Семінарські заняття</p>	<p>Не передбачені</p>
<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Виконання 50 % завдань</p>

7. Політика курсу

<p>Лекційні заняття не відпрацьовуються, але знання лекційного матеріалу обов'язкове Пропуски практичних занять відпрацьовуються наступним чином: опрацювання теми, а також виконання вправ із теми. Якщо студент пропустив (не відпрацював) більше 50% занять, він повинен скласти тести (Тести 1, Тести 2) і тільки тоді буде допущений до складання заліку. Обов'язковим є для отримання заліку відвідування більш 50% занять, написання контрольної роботи та виконання самостійної роботи. Неприпустимі плагіат та списування. Від студентів очікуються активність та комунікабельність, здатність до креативу та</p>
--

самостійної пошукової діяльності. На практичних заняттях можете користуватися ноутбуком чи планшетом (за можливості підключених до Інтернету) для оприлюднення власних презентацій, використання електронних текстів і т.п. Вітається участь у науковій роботі в межах гуртка «**Формування мовленнєвої компетенції студентів**».

З усіх питань викладач готовий спілкуватись он-лайн, через повідомлення у соцмережі Фейсбук, а також у групі Вайбер, створеній для студентів, котрі обрали цей курс.

Відпрацювання відбуватиметься щочетверга з 12. 00 год. до 13.00 в ауд. 308.

Отож, зустрічатимемося на заняттях, обмінюватимемося знаннями, уміннями, вчитимемося комунікувати, бути толерантними і позитивними, аналізувати, порівнювати, знаходити рішення, творитимемо, креативитимемо.

8. Рекомендована література

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація: підручник. К., 2004. 470 с.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. К. : Академія, 2009.
3. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної девіатології. Л.: Львівський національний ун-т ім. Івана Франка, 2000. 236 с.
4. Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. Кн.1 : Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади: навч.-метод. видання К.: Либідь, 2003. 280 с.
5. Бобир О. В. Етикет учителя: навч.-метод. посіб. К.: Слово, 2009.
6. Бутенко Н. Ю. Комунікативна майстерність викладача: навч. посіб. К. : КНЕУ, 2005. 336 с.
7. Васянович Г. П. Морально-правова відповідальність педагога (теоретико-методологічний аспект): монографія. 2-ге вид. Львів, 2002. 232 с.
8. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч. посібник. К.: Академвидав, 2011. 256 с.
9. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: інноваційні методи навчання: навч. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2004. 52с.
10. Волкова Н.П. Педагогічні комунікації: Практ. посіб. Д.: РВВ ДНУ, 2005. 128с.
11. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посібник. К.: Академія, 2006. 256 с.
12. Радевич-Винницький Я. Етикет і культура спілкування: навч. посіб. К.: Знання, 2006. С. 17–33.
13. Якубовська О.М., Гапійчук І.М. Основи дидактичної взаємодії: Навч.-метод. посібник до спецкурсу. Вінниця: Велес, 2001. 108 с.
14. Яшенкова О. В. Основи теорії мовної комунікації. К.: Академія, 2010.

Додаткова література

15. Адель Фабер і Елейн Мазліш Як слухати, щоб діти з нами говорили. Як говорити, щоб діти нас слухали / Пер. О. Мандрика. Львів: Свічадо, 2010. 300 с.
16. Бабич Н.Д. Лінгвопсихологічні основи навчання і вивчення мови. Чернівці: Літера, 2000. 168 с.
17. Бабич Н.Д. Навчи мене, вчителю, розмовляти. К.: Знання, 1992. 48 с.
18. Бабич Н.Д. Основи культури мовлення. Львів: Світ, 1990. 226 с.
19. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонація спонтанного мовлення. К., 1985.
20. Багмут А. Й., Борисюк І. В., Олійник Г. П. Інтонація як засіб мовної комунікації К., 1980.
21. Багмут А. Й. Семантика й інтонація в українській мові. – К., 1991.
22. Баєв Б.Ф. Психологія внутрішнього мовлення. К.: Знання, 1966. 146 с.
23. Барановська Л. Сутність основних знань, умінь і навичок вербального спілкування // Дивослово. 2000. №5. С. 23-28.
24. Богдан С. К. Мовний етикет українців: традиції і сучасність. К.: Рідна мова, 1998.
25. Гайдаєнко І. Канали комунікації та лексичні засоби їх вираження (на матеріала назв чуттєвої сфери) // Наук. вісник Херсон. держ. ун-ту. Серія “Лінгвістика”: Зб. наук. пр. Херсон: Вид-во ХДУ, 2007. Випуск 5. С. 174-180.
26. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. С. 341-342.
27. Горох Г.В., Карпалюк В. С. Комунікативна лінгвістика: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський національний ун-т ім. Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2009. 283 с.
28. Гриб В. П. Постановка мовного голосу. Луцьк, 2001.
29. Жовтобрюх В.Ф., Муромцева О.Г. Культура мови вчителя : Курс лекцій / за ред. О.Г. Муромцевої. Х.: Гриф, 1998. 208 с.
30. Загнітко А.П., Домрачева І.Р. Основи мовленнєвої діяльності. Донецьк: Вид-во донец. ун-та, 2001. 56

с.

31. Загнітко А.П., Михальченко М. Основи психолінгвістики: науково-навчальне видання. Донецьк: ДонНУ, 2008. 233 с.
32. Зязюн І. А. Гуманістична сутність майстерності А. Макаренка-вихователя // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. 1998. № 1. С.18-43.
33. Калмикова Л.О. Формування мовленнєвих умінь і навичок у дітей: психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти: навч. пос. Київ: НМЦВО, 2003. 320с.
34. Калмикова Л.О., Калмиков Г.В., Лапшина І.М., Харченко Н.В. Психологія мовлення і психолінгвістика: навч. пос. для студентів ВНЗ. К.: Переяслав-Хмельницький педагогічний інститут, 2008. 235 с.
35. Капська А.Й. Педагогіка живого слова. К.: ІЗМН, 1997. 140 с.
36. Карнегі Дейл «Як здобувати друзів і впливати на людей»
37. Кінг Патрік «Стратегії і тактики спілкування», Книголав. 2017. 128 с.
38. Комарова І. Культура педагогічного спілкування вчителя //Шлях освіти. – 2001. № 1. С. 8–46.
39. Корніяка О. Мистецтво гречності. К.: Либідь, 1995. 94 с.
40. Корчак Януш Як любити дітей. КСД, 2016.
41. Нечепоренко Л.С. Методологічні засади теорії і практики педагогічної майстерності: Монографія. Харків: Видав. центр ХНУ, 2004.128 с.
42. Оліяр М.П. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до комунікативно-стратегічної діяльності // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(18), Issue: 37, 2014 www.seanewdim.com
43. Оліяр М.П. Теорія і практика формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів: монографія. Івано-Франківськ: Сімік, 2015. 500 с.
44. Пазяк О.М., Кисіль Г.Г. Українська мова і культура мовлення: навч. посіб. К.: Вища школа, 1995. 239 с.
45. Педагогічна майстерність : [підручник] / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А.Зязюна. [2-ге вид., доп. іпереробл.]. К.: Вища шк., 2004. 422с.
46. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика : монографія / за ред. О.А.Кучерук. Київ : КНТ, 2016. 258 с.
47. Сагач Г. М. Ділова риторика: мистецтво риторичної комунікації: навч. посібник Київ : Зоря, 2003.
48. Сагач Г.М. Риторика. 2 вид., К.: Видавничий дім Ін Юре, 2000. 568 с.
49. Семенов О. М. Культура наукової української мови: навч. посібник Київ: «Академвидав», 2010.
50. Сербенська О. Культура усного мовлення: практикум: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2004. 216 с.
51. Стахів М. Український комунікативний етикет: Навчально-методичний посібник. К.: Знання, 2008. 245 с.
52. Струганець Л.В. Теоретичні основи культури мови: навч. посіб. Т., 1997. 96 с.
53. Сухомлинський В.О. Слово вчителя в моральному вихованні // Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 321 – 330.
54. Сухомлинський В.О. Слово про слово // Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 160 – 167.
55. Сухомлинський В.О. Урок і знання. Вибрані твори: В 5 т. К.: Рад. школа, 1977. Т. 5. С. 366-371.
56. Томан І. Мистецтво говорити. Пер. с чes., 2-е вид. – К.: Політвидав України, 1989. – 293 с.
57. Уварова А.М. Педагогічна розповідь: культурологічний та діагностичний аспекти // Педагогічні науки: Зб. наук. пр. Суми. СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2000. С. 328 – 337.
58. Уварова А.М. Формування риторичної майстерності майбутнього вчителя: навч.-метод. пос. для пед. ун-тів. Суми: СумДПУ, 2007. 132 с.
59. Ушинський К.Д. Рідне слово. Книжка для тих, хто навчає // Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. К.: Рад. школа, 1983. Т. 2. С. 233 – 291 .
60. Цимбалюк І.М. Психологія спілкування: навч. посіб. К., 2004.
61. Чмут Т. К. Шляхи розвитку культури спілкування студентів вищих навчальних закладів: навчальний посібник. К.: Основа, 2002. 380с.
62. Чмут Т., Чайка Г. Вербальні засоби спілкування та мовленнєвий етикет // Етика ділового спілкування. – К., 2002. – С. 107-117.

63. Штепа О.Г. Формування майстерності педагогічної розповіді. Педагогічна майстерність як сучасна технологія розвитку особистості вчителя // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 4 – 6 березня 2002 р. Полтава: АСМІ, 2002. 307 – 309.

Інформаційні ресурси

1. Басюк Н. Комунікативна культура педагога вищої школи як головний аспект педагогічного спілкування. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/20252/1/Basjuk1.pdf>
2. Державний стандарт початкової освіти (21.02.2018) - <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/prozatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
3. Залізник А. М. Педагогічні ідеї В. Сухомлинського щодо розвитку мови дітей. – Режим доступу: <https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/1239/1/.pdf>
4. Зміст та структура комунікативної культури педагога // Туркот Т.І. Педагогіка вищої школи. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/13680808/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. - <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Оліяр М. П. Навчально-методичний супровід формування комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Психолого-педагогічні науки. 2016. № 2. С. 149-153. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzsp_2016_2_30
7. Оліяр М.П. Зміст та структура комунікативно-стратегічної компетентності вчителя початкових класів // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, II(16), Issue: 33, 2014 www.seanewdim.com
8. Оліяр М. П. Комунікативно-стратегічна компетентність майбутніх учителів початкових класів як складова їх педагогічної культури // Теоретичні питання культури, освіти та виховання. 2012. № 46. С. 35-40. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trkov_2012_46_12
9. Оліяр М. П. Лінгвістичні засади дослідження комунікативно-стратегічної компетентності майбутніх учителів початкових класів // ScienceRise. Педагогічна освіта. 2015. № 9(5). С. 60-65. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tex_2015_9%285%29_13
10. Поперечна Л.Ю. Комунікативні здібності вчителя як одна з важливих складових його професіограми // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. 2012. Вип. 1. – URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_1_14
11. Путіловська Н. Б. Місце комунікативної культури в професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія"]. Сер: Педагогіка. 2011. Т. 173, Вип. 161. С.14-16. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2011_173_161_5
12. Стахів М. Комунікативний етикет як складова професійної компетентності педагога / М. Стахів // Педагогіка і психологія професійної освіти. 2014. № 4. С. 87–96. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pippo_2014_4_12.

Викладач - канд. філол. наук, доц. Наконечна Л.Б.